

C/2023/862

8.12.2023.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Ūdens politika: starp pārtuksnešošanas un drošības politikas dimensiju – zilās diplomātijas laiks”

(pašiniciatīvas atzinums)

(C/2023/862)

Ziņotājs: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Līdzziņotāja: **Milena ANGELOVA**

Pilnsapulces lēmums	24.1.2023.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
	Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ārējo attiecību specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	18.7.2023.
Pieņemts plenārsesijā	21.9.2023.
Plenārsesija Nr.	581
Balsojuma rezultāts	
(par/pret/atturas)	223/1/4

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Ņemot vērā ūdens transversālo raksturu un to, ka ūdens trūkums ir globāla problēma, ir vajadzīga kopīga un visaptveroša pasaules mēroga pieeja. Tāpēc Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) aicina plaši īstenot Nexus pieeju⁽¹⁾ un zilās diplomātijas izstrādē un īstenošanā pilnībā ņemt vērā dalībvalstu, uzņēmumu, pilsoniskās sabiedrības organizāciju un vietējo kopienu pieredzi un paraugpraksi.

1.2. Ņemot vērā pieaugošo ūdens trūkumu pasaulē, ūdens tiek uzskatīts par stratēģisku drošības aktīvu, kas nodrošina labāku pozīciju tām valstīm, kuras to kontrolē. Šai sakarā ES būtu jāīsteno arvien lielāki centieni zilās diplomātijas jomā un tā jāintegrē ārpolitikā un ārējās attiecībās, tostarp kaimiņattiecību, tirdzniecības un attīstības politikā. Pasaules Ekonomikas foruma Globālo risku ziņojumā ūdens trūkums ir atzīts par vienu no iespējamākajiem un ietekmīgākajiem apdraudējumiem. Tomēr ūdens varētu kļūt par miera veicināšanas un attīstības instrumentu. Tādēļ ir vajadzīga noteikta rīcība zilās diplomātijas jomā.

1.3. Tā kā klimata pārmaiņas būtiski ietekmē ūdens apstākļus, klimata diplomātija un zilā diplomātija ir cieši saistītas. Galvenokārt ir jāveicina globāla rīcība, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām, un papildus tam Eiropas Savienībai savas pielāgošanās stratēģijas ietvaros ir jākoncentrējas uz sadarbību klimata krīzes seku novēršanā. Zilā diplomātija ir cieši saistīta arī ar ES veselības diplomātiju, jo pienācīgi, pieejami un cenas ziņā pieejami ūdens, sanitārijas un higiēnas (WASH) pakalpojumi ir nepieciešami sabiedrības veselībai un cilvēces attīstībai.

1.4. Ūdens nav tikai prece, bet gan sabiedriska labums, kas ir būtisks cilvēka dzīvībai. ES būtu jāatbalsta pasaulē ikvienas personas viegla un nepārtraukta piekļuve ūdenim par pieņemamu cenu un jāveicina ilgtspējīga ūdens resursu un notekūdeņu apsaimniekošana, īstenojot sadarbību infrastruktūras, tehnoloģiju un īpašo zināšanu jomā ekonomisku partnerību un attīstības sadarbības ietvaros. “Globālā vārteja” ir lielisks instruments šajā ziņā⁽²⁾, ņemot vērā arī Eiropas ekonomiskās drošības stratēģijas mērķus⁽³⁾ un it īpaši tās prioritāti veidot partnerattiecības un stiprināt turpmāku sadarbību ar valstīm visā pasaulē.

⁽¹⁾ Ieviesta ar Savienības Vidusjūrai satvaru rīcībai ūdens politikas jomā 2030. gadam.

⁽²⁾ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Global Gateway” (pašiniciatīvas atzinums) (JOIN(2021) 30 final) (OV C 323, 26.8.2022., 27. lpp.).

⁽³⁾ JOIN(2023) 20 final Briselē, 20.6.2023.

1.5. Atbilstoša publiskā un privātā finansējuma piešķiršana esošo iekārtu un infrastruktūras uzlabošanai un jaunu objektu būvniecībai ir būtisks nosacījums, lai starptautiskā līmenī visiem pasaules iedzīvotājiem nodrošinātu taisnīgu piekļuvi tīram ūdenim un sanitārijai. Ūdens resursu apsaimniekošanas uzlabošanai ir vajadzīgi ieguldījumi pētniecībā, inovācijā un zināšanu apmaiņā, kā arī jaunu un progresīvu tehnoloģiju, tostarp digitālo ūdensapgādes risinājumu, ieviešanā. Turklāt ir jāuzlabo plūdu kontroles un ūdens resursu saglabāšanas infrastruktūra. Kā parāda nesenie konflikti, lielāka uzmanība jāpievērš arī starptautiskiem pasākumiem, kas nodrošina kritiskās infrastruktūras drošību, tostarp kibernetisko drošību un aizsardzību pret dabas katastrofām un fiziskiem uzbrukumiem.

1.6. ES būtu jāuzlabo informētība par ūdens būtisko nozīmi un jāveicina izpratne par ūdens dažādo funkciju savstarpējo saistību un dažādo dalībnieku savstarpējo atkarību. Būtu jāizveido Eiropas Ūdens resursu centrs, lai palīdzētu gan dalībvalstīm, gan citām valstīm, kurām tas ir vajadzīgs, gan Eiropas kaimiņos, gan tālākā mērogā.

1.7. Eiropas Ūdens resursu centram būtu jāuzsver gadījumi, kad sadarbība starp ES dalībvalstīm, kurām ir kopīgi upju un ezeru baseini, ir labs piemērs, bet arī tādi gadījumi, kad sadarbība nerasniedz vēlamo līmeni, un jāiesaka politikas instrumenti zilās kursa politikas mērķu veicināšanai.

1.8. ES būtu arī jāuzlabo un jāveicina zilās diplomātijas tīkli, ņemot vērā, ka zilās diplomātijas īstenošanai ir nepieciešama sadarbība starp dažādiem dalībniekiem, proti, valdības pārstāvjiem, ūdens resursu apsaimniekošanas iestādēm un aģentūrām, akadēmiskajām aprindām un pētniecības iestādēm, kā arī privāto sektoru, sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

1.9. ES būtu jāizstrādā īpaši instrumenti, lai veicinātu sadarbību un kopīgu ūdens resursu apsaimniekošanas politiku pārrobežu ezeru un upju baseinos gan ES teritorijā, gan ārpus tās.

1.10. ES mitrāju un bioloģiskās daudzveidības aizsardzība būtu jāuzskata par būtisku zilās diplomātijas daļu, un EESK aicina to integrēt zilās diplomātijas stratēģiskajās prioritātēs.

1.11. Būtu jāpiešķir prioritāte Eiropas dienvidaustrumu pārrobežu upju, ezeru un mitrāju ilgtspējīgai apsaimniekošanai, ņemot vērā to būtisko nozīmi un nepieciešamību aizsargāt Eiropas biodaudzveidību.

1.12. EESK atbalsta to, ka vienam no galvenajiem zilās diplomātijas stratēģiskajiem mērķiem jābūt atjaunināt ANO līguma satvaru ar ūdeni saistītos jautājumos, ņemot vērā nesenās starptautiskās norises un klimata un ūdens krīzi.

1.13. Lai gan zilās diplomātijas galvenais mērķis ir novērst ar ūdeni saistītu spriedzi un konfliktus, ir skaidrs, ka ES vienlaikus ir jāveicina konfliktu risināšana. ES ir ne tikai iespēja darboties kā vidutājai starp konfliktā iesaistītajām pusēm, bet tai var būt arī nozīmīga loma sadarbībā saistībā ar atjaunošanu pēc konflikta.

1.14. EESK iesaka veikt papildu pasākumus, lai novērstu ūdens kā ieroča izmantošanu, kas ir novērota arī nesenos konfliktos – no kuriem vissmagākais gadījums ir Nova Kakhovkas krīze –, kuras negatīvā sociālā, ekonomiskā un ekoloģiskā ietekme vēl nav analizēta.

1.15. EESK uzsver, ka ES ir aktīvi jāizmanto savs potenciāls, lai panāktu mieru un ilgtspēju un lai tā būtu inovāciju un pārmaiņu virzītājspēks Vidusjūras un Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģionos, kur pārrobežu ūdeņi bieži ir strīdu objekts un situāciju vēl vairāk saasina klimata pārmaiņas un pārtuksnešošanās. Šajā ziņā būtu jāuzslavē Savienības Vidusjūrai un tās Ūdens ekspertu grupas darbs un jāveido ciešāka sadarbība un sinerģija.

1.16. EESK atzinīgi vērtē ES brīvprātīgās saistības, ko tā ir uzņēmusies ANO konferences par ūdeni laikā, un aicina ES turpināt izmantot esošos politikas instrumentus, lai rastu efektīvus un lietderīgus ilgtermiņa risinājumus.

1.17. Vidusjūras reģiona mēroga makroreģionālā stratēģija varētu atbalstīt lielāku kohēziju baseinā, pamatojoties uz pakāpeniskas un brīvprātīgas pieejas, kopīgas daudzlīmeņu pārvaldības un mainīgas ģeometrijas principiem, ņemot vērā vajadzības un teritoriālās īpatnības. Papildinot šajā jomā jau izveidotos satvarus, iniciatīvas un programmas, visaptveroša makroreģionālā stratēģija ļautu uzlabot saskaņotību un integrāciju starp šīm jau izveidotajām darbībām, vienlaikus nodrošinot papildināmību, racionālāku resursu izmantošanu un efektīvu kopīgu darbu, lai rastu kopīgu pamatu ekonomiskajai, sociālajai un vides kohēzijai un kopīgu problēmu risinājumus.

1.18. Īstenojot zilo diplomātiju, būtu jāizstrādā stratēģiskas prioritātes reģionos, kuros rodas ūdens resursu noslodze un ar ūdeni saistīti konflikti, piemēram, Vidusjūras reģionā un Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģionā, kur gan ES dalībvalstis, gan arī trešās valstis saskaras ar vēl nepieredzētām problēmām saistībā ar ūdeni. Ir būtiski, lai, īstenojot zilo kursu, tiktu attīstīta skaidra Vidusjūras dimensija un likts uzsvars uz Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģionu ūdens kontekstā, ņemot vērā akūto ūdens resursu noslodzi.

1.19. Īstenojot zilo diplomātiju, būtu jāpievērš īpaša uzmanība situācijai Subsahāras Āfrikā, it īpaši kaimiņu reģionos Sāhelā, Āfrikas ragā, Nīlas, Nigēras un Kongo pārrobežu upju baseinos un Lielo ezeru un Čada ezera pārrobežu baseinos, un jāizstrādā proaktīvi instrumenti, lai novērstu ar ūdens krīzi saistītas migrācijas plūsmu pieaugumu uz Eiropas Savienību.

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. No visiem dabas resursiem ūdens ir kļuvis par vērtīgāko resursu. Globālais ūdens trūkums ir nopietna problēma, kas apdraud nepārtrauktu cilvēces attīstību un vairāku ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu. Lai gan trīs ceturtdaļas mūsu planētas veido ūdens, lielākā daļa no Zemes bagātīgajiem ūdens resursiem nav izmantojama, un tikai 2,5 % ir saldūdens, no kura viegli pieejams ir mazāk nekā 1 %. Turklāt saldūdens objekti pastāvīgi samazinās gan kvalitatīvā, gan arī kvantitatīvā ziņā.

2.2. EESK uzsver, ka ūdens nav tikai prece, bet gan sabiedriska labums, kas ir būtisks cilvēka dzīvībai. Viegla un cenas ziņā visiem pieejama piekļuve ūdenim, sanitārijai un higiēnai (WASH) ir būtiska sabiedrības veselībai un cilvēces attīstībai. ANO Ģenerālā asambleja 2010. gadā skaidri atzina cilvēktiesības uz ūdeni un sanitāriju, un tās ir atzītas arī 2020. gadā apstiprinātajās Cilvēktiesību padomes rezolūcijās (43/32), lai garantētu tiesības piekļūt ūdenim konfliktu laikā, piemēram, Palestīnas un Izraēlas konflikta gadījumā. Tomēr aptuveni 2,2 miljardiem cilvēku visā pasaulē patlaban nav piekļuves dzeramajam ūdenim un ūdens pamatpakalpojumiem un vairāk nekā pusei pasaules iedzīvotāju joprojām nav piekļuves drošai sanitārijai.

2.3. Patlaban tiek noplicināti 30 % no pasaules gruntsūdeņiem, un pieaug bažas par gruntsūdeņu kvalitāti. Aptuveni 3,6 miljardi cilvēku saskaras ar nepietiekamu piekļuvi ūdenim vismaz vienu mēnesi gadā, un paredzams, ka līdz 2050. gadam šādu cilvēku skaits palielināsies līdz vairāk nekā 5 miljardiem. Paredzams arī, ka līdz 2050. gadam ūdens pieprasījums palielināsies par 55 % un aptuveni vienai trešdaļai pasaules iedzīvotāju nebūs pieejams kvalitatīvs dzeramais ūdens.

2.4. Saskaņā ar Eiropas Vides aģentūras sniegto informāciju ūdens resursu noslodze rodas, ja pieprasījums pēc ūdens noteiktā laikposmā pārsniedz pieejamo daudzumu vai ja slikta ūdens kvalitāte ierobežo tā izmantošanu. Tā kā pasaules iedzīvotāju skaits turpina pieaugt un ūdens resursu kļūst arvien mazāk, nav grūti prognozēt, ka visā pasaulē radīsies ar ūdeni saistīti konflikti un ģeopolitiskā nestabilitāte.

2.5. Ar WASH saistītajiem jautājumiem piemīt arī spēcīga dzimumu un sociālā dimensija. Bez droši pārvaldītiem WASH pakalpojumiem sievietes, meitenes un bērni ir neaizsargātāki pret vardarbību, uzbrukumiem un slimībām, kas ietekmē viņu spēju mācīties, strādāt un dzīvot cieņpilni. Ir plaši atzīts, ka WASH pakalpojumu trūkums nesamērīgi ietekmē sievietes un meitenes, tomēr viņu viedoklis un vajadzības bieži vien netiek ņemti vērā politikas izstrādē un īstenošanā, tādējādi izraisot viņu pastāvīgu marginalizāciju.

2.6. WASH pakalpojumiem visā pasaulē jābūt iekļaujošākiem arī attiecībā uz piekļūstamību personām ar invaliditāti. Sociālie un fiziskie šķēršļi var kaitēt personu ar invaliditāti veselībai un aizskart viņu cieņu, un piemērotu risinājumu trūkums var ietekmēt arī attiecības, uzņemšanu izglītības iestādēs un nodarbinātību. Tas attiecas arī uz citām neaizsargātām grupām.

2.7. Saldūdens kā transversāls resurss ir būtisks arī daudzās ekonomikas nozarēs, tostarp lauksaimniecības, rūpniecības, tūrisma, enerģētikas un transporta nozarē. Tādējādi ūdens dod būtisku ieguldījumu labklājības veidošanā un darbvietu radīšanā. Tajos reģionos, kurus visvairāk skar ūdens trūkums, izaugsmes rādītāji līdz 2050. gadam varētu samazināties pat par 6 % no IKP.

2.8. Ūdens resursu noslodze apdraud dažu pasaules teritoriju noturību, veicina nevienlīdzību un rada bažas par pārtikas nodrošinājumu. Ūdens resursu noslodze un pārtuksnešošanās bieži izraisa to, ka ūdensapgāde tiek uzskatīta par valsts drošības jautājumu. Nevienlīdzīga piekļuve ūdenim izraisa sociālo nestabilitāti un līdz ar to rada vietējus un starptautiskus konfliktus un spriedzi. No ūdens resursu noslodzes un pārtuksnešošanās visvairāk cietīs nabadzīgākie iedzīvotāji. Kopš 2010. gada visā pasaulē ir notikuši vairāk nekā 466 konflikti par ūdens kontroli, un lielākā daļa no tiem – Āfrikā un Tuvajos Austrumos. Tas var izraisīt arī karu un pastiprināt migrācijas viļņus uz pasaules ziemeļiem, it īpaši Eiropas Savienību.

2.9. Klimata pārmaiņu dēļ daudzās pasaules vietās palielinās sausuma biežums, intensitāte, apmērs un ilgums. Saskaņā ar prognozēm līdz 2050. gadam sausums var skart vairāk nekā trīs ceturtdaļas pasaules iedzīvotāju⁽⁴⁾. Dažādos ANO ziņojumos lēsts, ka līdz 2050. gadam, ar ūdeni un klimatu saistītu problēmu un konfliktu dēļ aptuveni miljards cilvēku būs spiesti migrēt. Īpaši pasaules dienvidos piekļuve ūdenim ir ļoti ierobežota. Tas vēl vairāk virzīs pārvietošanu un migrāciju uz pasaules ziemeļiem. Tāpēc EESK aicina, lai ierobežotu šīs tendences, risināt pamatcēloņus (tostarp ūdens trūkumu), nevis vērsties pret pašiem bēgļiem.

2.10. Konflikti bieži vien ir saistīti ar ūdens resursu novirzīšanu apūdeņošanai vai rūpniecībai un ar ūdens trūkuma un plūdu, piesārņojuma vai navigācijas pārvaldību. Tomēr ūdens resursu noslodze, ko rada ārkārtēji notikumi un pieaugošais ūdens trūkums, jau ir izraisījusi konfliktus par piekļuvi ūdens resursiem un to kontroli visā pasaulē. Klimata krīze vēl vairāk saasinās šo situāciju. Tā kā pārrobežu ūdeņi veido 60 % no pasaules saldūdens plūsmām un 153 valstu teritorijā ir vismaz viena pārrobežu upe un ezeru baseini, daudzos gadījumos konflikti vai strīdi skar divas vai vairāk valstis. Tāpēc EESK aicina izstrādāt instrumentus, ar kuriem risināt ūdens trūkuma problēmu visā pasaulē un novērst konfliktus.

2.11. Konfliktu puses arvien biežāk izmanto ūdeni kā ieroci, jo īpaši Tuvajos Austrumos. Sīrijas pilsoņu karš ir kļuvis par šādas situācijas negatīvu piemēru. Sīrijas valdība ir liegusi piekļuvi ūdenim miljoniem civiliedzīvotāju, ISIS regulāri neļāva to kontrolēt esošajām kopienām piekļūt ūdenim, savukārt Turcija ir tikusi apsūdzēta par Aloukas ūdens stacijas darbības apturēšanu. 2022. gada janvārī Krievija bombardēja ūdens staciju Idlibā⁽⁵⁾.

2.12. Diemžēl, kā liecina nesensais Krievijas iebrukums Ukrainā, ūdensapgādes apturēšana vai ūdens piesārņošana tiek izmantota kā kara ierocis⁽⁶⁾. Mariupoles pilsētā Krievijas bruņotie spēki apzināti liedza Ukrainas iedzīvotājiem piekļuvi dzeramajam ūdenim, izmantojot dehidratācijas draudus, lai piespiestu iedzīvotājus padoties, un liedzot piekļuvi pamata vajadzībām. Nova Kakhovkas dambja iznīcināšana ir vēl vairāk saasinājusi vispārējo krīzi.

3. Darbības un politikas pasākumi zilās diplomātijas jomā

3.1. Ūdens trūkums un ar to saistītā spriedze, kā arī ūdens kā ieroča izmantošana arvien vairāk apdraud starptautisko mieru un stabilitāti. Tomēr ūdens varētu kļūt par miera veicināšanas un attīstības instrumentu. Tādēļ ir vajadzīga noteikta rīcība zilās diplomātijas jomā.

3.2. Zilā diplomātija (zināma arī kā ūdens diplomātija) tiek raksturota kā “dinamisks, politiski orientēts process ar mērķi novērst, mazināt un atrisināt ar ūdeni saistītu spriedzi kopīgajos ūdeņos, izmantojot diplomātiskos instrumentus, ar ūdeni saistītu zinātību- un sadarbības mehānismus dažādos diplomātijas līmeņos”⁽⁷⁾.

⁽⁴⁾ <https://www.un.org/en/observances/desertification-day>.

⁽⁵⁾ <https://syriaaccountability.org/too-little-water-too-much-war-wheat-shortages-in-syria/>.

⁽⁶⁾ <https://www.unicef.org/press-releases/14-million-people-without-running-water-across-war-affected-eastern-ukraine>.

⁽⁷⁾ Keskinen un citi, 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022169421007873>.

3.3. Ar ūdeni saistītās problēmas izceļ starptautisko pārvaldības struktūru nozīmi ūdens resursu apsaimniekošanā un ar ūdeni saistītās spriedzes novēršanā. Nesenā ANO 2023. gada konference par ūdeni ⁽⁸⁾ bija reta iespēja mobilizēt visas iesaistītās puses un apmainīties ar informāciju par paraugpraksi un jau veiktajiem pasākumiem, kā arī par brīvprātīgu apņemšanos veikt turpmākus pasākumus ⁽⁹⁾. EESK uzskata, ka ir svarīgi nodrošināt pastāvīgu globālu sadarbību šajā jautājumā un līdz šim noteikto mērķu un uzdevumu pienācīgu īstenošanu. Īpaša uzmanība būtu jāvelta arī reģionālo pārvaldības struktūru attīstībai, pievēršoties upju un ezeru pārrobežu baseiniem.

3.4. ANO Konvencijas par robežšķērsojošo ūdensteču un starptautisku ezeru aizsardzību un izmantošanu (Ūdens konvencija) ⁽¹⁰⁾, kas pieņemta Helsinkos 1992. gadā, un ANO 1997. gada Konvencija par Likumu par starptautisko ūdensteču izmantošanu ārpus navigācijas ⁽¹¹⁾, ir unikāli starptautiski tiesību instrumenti ar būtisku mērķi nodrošināt pārrobežu ūdens resursu ilgtspējīgu izmantošanu, īstenojot sadarbību. Papildus tam, citi starptautiski nolīgumi, piemēram, Protokols par ūdeni un veselību ⁽¹²⁾ un nesen saskaņotais ANO Atklātās jūras nolīgums ir būtiski instrumenti, kas pilnībā un ātri jāīsteno.

3.5. Parīzes nolīgums par klimata pārmaiņām un ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam piedāvā vērtīgas pamatnostādnes par zilās diplomātijas attīstības iespējām visā pasaulē. Īpaši 6. ilgtspējīgas attīstības mērķis (IAM) ir vērsts uz tīru ūdeni un sanitāriju un cita starpā ietver mērķus attiecībā uz ūdens pārrobežu apsaimniekošanu un starptautisko sadarbību. Ņemot vērā nepieciešamību steidzami un savlaicīgi īstenot sesto IAM, tā mērķus un, vispārīgāk, Parīzes nolīgumu, Globālā vārteja un Kaimiņattiecību, attīstības sadarbības un starptautiskās sadarbības instruments "Eiropa pasaulē" varētu būt konkrēti un efektīvi instrumenti šajā saistībā.

3.6. Ar ūdeni saistītu problēmu un spriedzes novēršanu būtu jānosaka par svarīgāko zilās diplomātijas uzdevumu. Šai nolūkā ES būtu jāsniedz ieguldījums ūdens resursu ilgtspējīgā apsaimniekošanā pasaules mērogā. Ūdens resursu pārvaldība un integrētas ūdens resursu apsaimniekošanas (IŪRA) nozīme ir atzīta par svarīgiem procesiem koordinētai ūdens, zemes un saistīto resursu attīstībai un ilgtspējīgai apsaimniekošanai.

3.7. Ir svarīgi arī izstrādāt starptautisku politiku, lai veicinātu ūdens taupīgu un efektīvu izmantošanu visās tautsaimniecības nozarēs un sabiedrības jomās, samazinātu gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu piesārņojumu, kā arī atjaunotu piesārņotos un degradētos ūdeņus.

3.8. Pievēršoties klimata un ūdens saiknei, Pasaules Meteoroloģiskās organizācijas darbs ir ļoti nozīmīgs un vērtīgs, jo tā organizē, veicina un paātrina nozīmīgus reģionālās sadarbības projektus, piemēram, saistībā ar monitoringu un datu pārvaldību, agrīnās brīdināšanas sistēmu izmantošanu un klimata pārmaiņu un to ietekmes uz ūdeni analīzi, kas ir būtiski zilās diplomātijas elementi.

3.9. Ūdens resursi ir saistīti arī ar bioloģiskās daudzveidības aizsardzību. Ūdens ir būtisks dabisko procesu uzturēšanai un dzīvotspējīgu un veselīgu ekosistēmu saglabāšanai, bet veselīga zeme un ekosistēmas piedāvā dabisku saldūdens ilgtermiņa uzglabāšanu. Uzlabota zemes un ūdens sistēmu pārvaldība un atjaunošana nodrošina ilgtspējīgus ūdens apsaimniekošanas risinājumus, un tos var ieviest ātri, ar salīdzinoši zemām izmaksām un pieticīgām tehnoloģiskajām prasībām.

3.10. Turklāt zilā diplomācija ir cieši saistīta ar ES veselības diplomātiju, ņemot vērā, ka pienācīgi WASH pakalpojumi ir obligāts priekšnoteikums sabiedrības veselībai. Tā kā ūdens ir sabiedriska labums, ir ļoti būtiski nodrošināt atbilstīgu publisko infrastruktūru un iekārtas, lai ikvienam nodrošinātu vieglu piekļuvi tīram, drošam un cenas ziņā pieejamam ūdenim. Pienācīga uzmanība būtu jāpievērš arī pienācīgai notekūdeņu apsaimniekošanai.

3.11. Tāpēc ES būtu jāatbalsta pasaulē ikvienas personas piekļuve ūdenim par pieņemamu cenu un jāveicina ilgtspējīga ūdens resursu apsaimniekošana, īstenojot sadarbību infrastruktūras, tehnoloģiju un īpašo zināšanu jomā ekonomisku partnerību un attīstības sadarbības ietvaros. Šai ziņā lielisks instruments ir stratēģija "Globālā vārteja" ⁽¹³⁾.

⁽⁸⁾ <https://sdgs.un.org/conferences/water2023>.

⁽⁹⁾ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7443-2023-INIT/lv/pdf>.

⁽¹⁰⁾ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=_en.

⁽¹¹⁾ <https://unece.org/environment-policy/water/un-watercourses-convention>.

⁽¹²⁾ <https://unece.org/environment-policy/water/protocol-on-water-and-health/about-the-protocol/introduction>.

⁽¹³⁾ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en.

3.12. Atbilstoša finansējuma piešķiršana esošo iekārtu un infrastruktūras uzlabošanai un attiecīgā gadījumā jaunu objektu būvniecībai ir būtisks nosacījums, lai visiem pasaules iedzīvotājiem nodrošinātu taisnīgu piekļuvi tīram ūdenim. Ilgtspējīgu ieguldījumiem ūdens resursu apsaimniekošanā un infrastruktūrā ir nepieciešams gan publiskais, gan privātais finansējums (tostarp ES fondi un ANM, kā arī EIB un ERAB finansējums). Sadarbojoties ar dienvidu kaimiņreģionu, ES ir iesaistījusies ar ūdens resursiem saistītās darbībās, kas palīdz mobilizēt finansējumu ūdens apsaimniekošanai, ūdens efektīvai izmantošanai, sanitārijai un notekūdeņu atkalizmantošanai, kā arī atsārpošanai (it īpaši no plastmasas piesārņojuma) un klimataadaptācijai.

3.13. Jaunās tehnoloģijas var sniegt būtiskus rezultātus ūdens nozarē. Lai uzlabotu ūdens resursu apsaimniekošanu, ir vajadzīgi pētījumi un inovācija, kā arī datu un zināšanu apmaiņa, vienlaikus turpinot atbalstīt pāreju uz digitāliem ūdens apsaimniekošanas risinājumiem ES ir apņēmusies atbalstīt pētniecību ūdens resursu jomā, tostarp starptautisko sadarbību pētniecības un inovācijas jomā, kā tas notiek saistībā ar partnerību pētniecības un inovācijas jomā Vidusjūras reģionā (PRIMA) (ūdens pieejamība lauksaimniecībai), 2018.–2024. gada periodā šim nolūkam atvēlot 494 miljonus EUR.

3.14. ES būtu arī jāuzlabo informētība par ūdens izšķirošo nozīmi ekonomiski, sociāli un ekoloģiski ilgtspējīgas attīstības veicināšanā. Īpaši ir vajadzīga labāka izpratne par saistību starp dažādām ūdens funkcijām un dažādu dalībnieku savstarpējo atkarību. Saikne starp ūdeni, enerģiju un pārtiku ir tipiska saikne, kas jāvērtē kopumā. No otras puses, ES varētu palīdzēt apzināt ar ūdeni saistītos riskus, kā arī spriedzi starp dažādiem dalībniekiem.

3.15. Papildus izpratnes veicināšanai ES var atbalstīt apmācību un uzlabot to organizāciju tehniskās un pārvaldības spējas, kuras darbojas ūdensapgādes nozarē un ūdens apsaimniekošanā kopumā. ES varētu aktīvāk iesaistīties arī zilās diplomātijas tīklu stiprināšanā un veicināšanā, ņemot vērā, ka zilās diplomātijas īstenošanai ir nepieciešama sadarbība starp dažādiem dalībniekiem, proti, valdības pārstāvjiem, ūdens resursu apsaimniekošanas iestādēm un aģentūrām, akadēmiskajām aprindām un pētniecības iestādēm, kā arī privāto sektoru un pilsoniskās sabiedrības organizācijām, izmantojot arī iesaistīto sieviešu potenciālu.

3.16. Pilsoniskajai sabiedrībai ir būtiska nozīme jaunu instrumentu, programmu vai stratēģiju izstrādē ūdens resursu jomā. Tādas iniciatīvas kā "Right2Water", kas ir pirmā Eiropas pilsoņu iniciatīva, kas izgaismoja jautājumu par to, ka tiesības uz ūdeni ir cilvēktiesības un ārpolitikas instruments⁽¹⁴⁾, parāda pilsoniskās mobilizācijas nozīmi. Eiropas Klimata pakta mērķis ir radīt aktīvu telpu informācijas apmaiņai, debatēm un rīcībai saistībā ar klimata krīzi, iesaistot iedzīvotājus, viņu organizācijas un uzņēmumus.

3.17. Attiecībā uz zilās diplomātijas veicināšanu, īstenojot ES un trešo pušu noslēgtos tirdzniecības nolīgumus, EESK vietējās konsultantu grupas (VKG) ir vērtīgi mehānismi, jo tās apvieno uzņēmēju organizācijas, arodbiedrības un vides organizācijas.

3.18. EESK norāda, ka ūdens ir sabiedriska labums un tāpēc tam jābūt pieejamam ikvienam par pieņemamu cenu. Ūdens resursu trūkumam palielinoties, attiecībā uz ūdeni tiek piemērota tirdzniecības pieeja. Lai arī šāda pieeja varētu sniegt zināmas priekšrocības, pārdaļot ierobežotos resursus, būtu jāveic pasākumi, lai nodrošinātu visu reģionu pašpietiekamību, izmantojot tirdzniecības nolīgumus un sarunas un ņemot vērā to, ka ūdens ir sabiedriska labums, nevis tikai prece, un vajadzības gadījumā jāpieņem noteikumi, apspriežoties ar attiecīgajām ieinteresētajām personām.

3.19. Papildus tradicionālajām starptautiskajām ūdens konvencijām un ilgtspējīgas attīstības mērķiem pastāv daudz divpusēju, reģionālu un globālu struktūru, instrumentu un procesu, kuros ES var sniegt pienesumu ūdens diplomātijas jomā.

3.20. Pārrobežu upes Eiropā rosina vairākus jautājumus saistībā ar ūdens piesārņojumu un ūdens koplietošanu, kas jārisina. Kā pierāda Donavas Komisijas, Reinas kuģniecības centrālās komisijas (CCNR), Savas Upes baseina starptautiskās komisijas un Mozeles Komisijas darbība, Eiropā ir iegūta bagātīga ar upēm saistīta pieredze, ko var izmantot ES zilās diplomātijas darbībās.

⁽¹⁴⁾ <https://right2water.eu/>.

3.21. Ņemot vērā ar ūdeni un sanitāriju saistīto Eiropas pieredzi, zinātnes atziņas un resursus, kas ir ES zilās diplomātijas aktīvu centienu elementi, būtu jāizveido Eiropas Ūdens resursu centrs, kas būtu tieši pakļauts Vides ģenerāldirektorātam un EĀDD, lai palīdzētu dalībvalstīm un citām valstīm Eiropas kaimiņu reģionos un plašākā mērogā risināt ar ūdeni saistītos jautājumus.

3.22. Informācijas apmaiņa par dalībvalstu zilās diplomātijas praksi un pieredzi ir svarīgs veids, kā ES var stiprināt savu ietekmi. Piemēram, Somija ir uzsākusi projektu "Sadarbība ūdensapgādes un miera jomā – Somijas ūdens ceļš" ⁽¹⁵⁾, kura mērķis ir stiprināt starptautisko sadarbību Somijas ūdens diplomātijas ietvaros, stiprināt starptautiskos pārrobežu nolīgumus un to īstenošanu, apzināt apmācību un kompetenču veidošanas vajadzības ūdens diplomātijas jomā un reaģēt uz tām, kā arī padziļināt sadarbību starp ārpolitikas un drošības politikas ekspertiem, miera starpniecības jomu un ūdensapgādes nozari.

4. Vidusjūras reģions un Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģions

4.1. Vidusjūras reģionā sasilšana notiek par 20 % ātrāk nekā vidēji pasaulē, un tas jau tagad saskaras ar lielām problēmām, kas saistītas ar ūdens resursu noslodzi. Ir daudz pierādījumu tam, ka klimata pārmaiņas daudzējādā ziņā ietekmēs Vidusjūru – zvejniecības nozari, kā arī biodaudzveidību apdraudēs invazīvas sugas, reģions kļūs sausāks un siltāks un palielināsies ārkārtēju notikumu un sausuma intensitāte. Vidusjūras reģiona ES dalībvalstis arvien vairāk apdraud pārtuksnešošanās, kas galvenokārt skar piekrastes un salu reģionus.

4.2. Neraugoties uz būtiskām reģionālām atšķirībām, viss Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģions saskaras ar līdzīgām problēmām. Ar ūdeni saistīto risku cēloņi šajās valstīs cita starpā ir iedzīvotāju skaita un ūdens pieprasījuma pieaugums, klimata pārmaiņas un novecojušas ūdens apsaimniekošanas sistēmas. Turklāt slikta pārvaldība, korupcija un atkārtoti konflikti pretpasākumu īstenošanu padara gandrīz neiespjamu.

4.3. Lieli Subsahāras Āfrikas reģioni saskaras ar ievērojamām problēmām, kas saistītas ar ūdens resursu noslodzi. Starptautiskas reakcijas trūkums, visticamāk, izraisīs migrācijas viļņus un valstu iekšējos un starptautiskos konfliktus.

4.4. Tā kā daudzām nozarēm, piemēram, lauksaimniecībai un enerģētikai, ir vajadzīgs ūdens, lai tās būtu produktīvas, ūdens trūkums var apdraudēt visas Vidusjūras reģiona un Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģiona valstu ekonomikas nozares, radot būtisku negatīvu ietekmi uz pienesumu IKP. EESK uzsver, ka minētajās nozarēs ir jāpastiprina centieni, lai pēc iespējas uzlabotu ūdens izmantošanas efektivitāti un atkalizmantošanu.

4.5. Nekontrolēta tūrisma izaugsme var būtiski ietekmēt ūdens resursu noslodzi visā Vidusjūras reģionā. Paredzams, ka turpmākajos gados turpinās palielināties ieceljošo starptautisko ceļotāju skaits, radot lielu antropogēno spiedienu, kas kopā ar ievērojamām izmaiņām zemes izmantošanā tieši ietekmēs ūdens un zemes patēriņu un ekosistēmu pakalpojumu degradāciju.

4.6. Lai gan dažās valstīs, piemēram, Malta, Izraēla un Spānija, ir kļuvas par līderēm ūdens resursu apsaimniekošanas un ūdens efektīvas izmantošanas politikas īstenošanā, reģionālā sadarbība šajā jomā joprojām ir nepietiekama. Tomēr Vidusjūras Reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija (MSSD) nodrošina integrējošu politikas satvaru visām ieinteresētajām personām, lai ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam Vidusjūras reģionā integrētu reģionālā, apakšreģionālā, valsts un vietējā līmenī. Noderīga varētu būt arī Savienība Vidusjūrai un tās Ūdens jautājumu ekspertu grupa (WEG), jo tā nodrošina platformu informācijas apmaiņai un ar ūdens trūkumu saistītu kopīgu mērķu veicināšanai un pieredzes apmaiņai tādās valstīs kā Jordānija, Maroka un Palestīna, piemēram, noturības pasākumu veidošanai, lai pielāgotos klimata pārmaiņu izraisītajiem satricinājumiem.

4.7. Tā kā Vidusjūras un Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģionu pārrobežu ūdeņi bieži ir izraisījuši strīdus, kas vēl vairāk saasina klimata pārmaiņu un pārtuksnešošanās izraisītās problēmas, ES starptautiskā un reģionālā līmenī var kļūt par pārmaiņu virzītājspēku un izmantot esošos ES politikas instrumentus, lai ilgtermiņā rastu efektīvus un lietderīgus risinājumus. Kaimiņattiecību, attīstības sadarbības un starptautiskās sadarbības instrumenta "Eiropa pasaulē" ietvaros ES ir apņēmusies piešķirt vairāk nekā 380 miljonus EUR, tādējādi sadarbībā ar valstīm, upju baseinu pārvaldības organizācijām un reģionālajām struktūrām veicot ieguldījumu stratēģijas "Globālā vārteja" īstenošanā attiecībā uz pārrobežu ūdens resursu apsaimniekošanas darbībām.

⁽¹⁵⁾ <https://sdgs.un.org/partnerships/water-cooperation-and-peace-finnish-water-way-water-diplomacy-project>.

4.8. Eiropas Savienība pastāvīgās partnerības ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programmu (UNEP) klimata un vides drošības jomā ietvaros ir apņēmusies, īstenojot pārrobežu sadarbību ūdens resursu apsaimniekošanas jomā, pievērsties saistībai starp ūdens resursiem un drošību. Gan ANO 1997. gada Ūdensteču konvencija, gan 1992. gada Ūdens konvencija varētu sniegt noderīgas norādes pārrobežu sadarbības īstenošanai.

4.9. Nīlas, Jordānijas, Orontes, Tigras un Eifratas un Evrosas/Maritsas pārrobežu upju baseini ir piesaistījuši globālu uzmanību, jo pastāv strīdi par ūdens sadali lietošanai pārtikā, apūdeņošanai un elektroenerģijas ražošanai. Šie strīdi apdraud mieru un stabilitāti reģionā.

4.10. Arī pārrobežu ezeru baseini, piemēram, Nāves jūra, Ohridas ezers, Prespas ezers un Škodra ezers, ir piesaistījuši lielu uzmanību, ņemot vērā to nozīmi bioloģiskās daudzveidības aizsardzībā un degradācijas apdraudējumus, ko rada neilgtspējīga lauksaimniecība, nelegāla zveja un tūrisma attīstība.

4.11. Vidusjūras un Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģionos atrodas daži no pasaulē nozīmīgākajiem mitrājiem, kuru aizsardzībai ir jāpievērš īpaša uzmanība saistībā ar bioloģisko daudzveidību, kā arī nelegālu zveju un ūdens resursiem.

4.12. Sadarbība starp ES dalībvalstīm, kurām ir kopīgas upes, piemēram, Portugāli un Spāniju, Grieķiju un Bulgāriju, nenotiek vēlamo līmenī.

4.13. Arī sadarbība starp ES dalībvalstīm un ES kandidātvalstīm, kurām ir kopīgas upes (piemēram, Grieķiju un Albāniju, Grieķiju un Ziemeļmaķedoniju, Horvātiju un Bosniju un Hercegovinu), varētu būt daudz labāka. Tajā pašā laikā var minēt divus piemērus, kas ir pelnījuši atzinību, un pirmais no tiem ir sadarbība starp valstīm, kurām ir kopīga dināriskā karsta ūdens nesējslāņa sistēma (Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija un Melnkalne), kas dod iespēju izstrādāt labākas šā unikālā saldūdens resursa valsts un reģionālās pārvaldības pieejas, lai risinātu saistītos ekosistēmu aizsardzības jautājumus un uzlabotu ūdens kvalitāti (UNESCO 2016. gada starpvaldību hidroloģiskā programma). Gruntsūdeņu noplūdes jūrā aizsardzība saglabā vērtīgas ekosistēmas vietās, kur satiekas sauszemes un jūras vide. Kā otro piemēru var minēt 2002. gada pamatnolīgumu par Savas upes baseinu, kas ir pirmais pēckara daudzpusējs satvars, ko pieņēmušas bijušās Dienvidslāvijas valstis, un tas parāda, ka reģionālā sadarbība ūdens jomā var gan veicināt, gan arī stiprināt miera veidošanas centienus.

4.14. Ļoti atzinīgi vērtējamās ir tādas iniciatīvas kā Savienības Vidusjūrai ūdens resursu politikas satvars 2030. gadam un tā četras darba grupas – “Ūdens-enerģijas-pārtikas-ekosistēmu (WEFE) saikne”, “Ūdens, nodarbinātības un migrācijas (WEM) saikne”, “Ūdens, higiēna un sanitārija (WASH)” un “Ūdens un klimata pārmaiņu pasākumi (WCCA)” –, kuras izstrādātas kopīgi ar dažādiem pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem, tostarp globālo ūdens resursu partnerību Vidusjūras reģiona valstīm un Islāma valstu ūdens resursu attīstības un apsaimniekošanas tīklu (INWRDAM), un kuras apvieno Vidusjūras reģiona ziemeļu un dienvidu valstis (Itāliju un Turciju, Grieķiju un Libānu, Maltu un Ēģipti) un veicina kopīgu ūdens resursu apsaimniekošanas politiku, un tās ir spilgts piemērs gan reģionā, gan arī ārpus tā.

Briselē, 2023. gada 21. septembrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Oliver RÖPKE